

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
факультет соціології
кафедра галузевої соціології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Міграційні настрої студентства»

Галузь знань: 054 «Соціологія»

Освітня програма: «Соціологія»

Освітній ступінь: бакалавр

Кваліфікація: бакалавр соціології

Виконавець:

студентка 4 курсу
Мурга Ганна Тарасівна

Науковий керівник:

Чепак Валентина Василівна

Бакалаврська робота допущена до захисту
рішенням кафедри *галузевої соціології*

Протокол № _____ від «___» _____ 20__ р.

В.о. Зав. кафедри _____

підпис

Київ 2020

Реєстрація

номер

дата

підпис лаборанта кафедри

Рекомендовано

до захисту

підпис наукового керівника

ініціали, прізвище наукового керівника

Результат захисту

оцінка

дата захисту

Голова ЕК

підпис

ініціали, прізвище

Члени ЕК

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

Секретар ЕК

підпис

ініціали, прізвище

Зміст

Вступ.....	4
Розділ 1. Теоретичні підходи до дослідження міграції.....	8
1.1 Сучасні теоретичні підходи вивчення міграції в соціології.....	8
1.2 Особливості освітньої міграції.....	13
Розділ 2 Соціологічний аналіз міграційних настроїв студентства.....	23
2.1. Чинники,що впливають на міграційні настрої студентства.....	23
2.2. Методи дослідження міграції.....	28
2.3. Пілотажне дослідження міграційних настроїв студентів КНУ	30
Висновки	35
Список використаних джерел:	37
Додаток А. Анкета пілотажного дослідження	40

Вступ

Дослідження міграційних настроїв є дуже важливим, особливо у контексті дослідження молоді. Адже міграція здатна значно впливати на демографічну структуру, що не може не відобразитися на роботі та дослідженнях соціологів.

За роки незалежності у нашому українському суспільстві відбулися суттєві зміни в багатьох, а то і в усіх соціальних сферах. Планова економіка перетворилася на ринкову, пройшло декілька економічних криз, та стало на шлях до переходу до демократичного суспільства. Що створює умови для міграції індивідів закордон [Бекер Г., 2003: 14с.]

Тенденцією, що з роками лише збільшується є міграція. Академічна і трудова міграція молодих осіб, особливо працездатного віку. Механічна рухливість та інтенсивний вплив осіб молодого віку зумовлюють деформацію вікової структури працездатних. Отже, питання покращення демографічної ситуації в країні та поліпшення умов життя населення є одними з основних завдань держави.

Міграційні процеси і проблеми їх регулювання знаходяться у сфері уваги зарубіжних і вітчизняних учених вже з кінця XIX століття, хоча слід зазначити, що феномен міграції з'явився набагато раніше, виступаючи, головним чином, у формах кочування та військових переселень. Міграції населення є складним суспільним феноменом, що вивчається багатьма науками, зокрема історією, правознавством, економікою, демографією, географією, соціологією тощо. У трактуваннях поняття «міграція» немає одностайності. Існує дуже багато поглядів на сутність цього явища, що знайшло відображення у розмаїтті визначень цього феномену.

Дослідженню теоретичних аспектів міграції присвячені праці відомих вчених Р. Парка, Дж. С. Беккера, І Валлерстайна, Т. Драгунової, О. Малиновської, С.А. Макеєва, Е. Равенштайна, Л. Рибаківського, М. Романюка, П. Самуельсона, С. Сассена, Ф.Знанецький, У.Томас, О. Хомри та інших. Багато

наукових робіт присвячено виокремленню видів, функцій та чинників впливу на міграційні процеси, визначенню можливих наслідків міграційних процесів.

Міграція є досить цікавим та неоднозначним феноменом, а тому для її дослідження можна використовувати найрізноманітніші методи: як кількісні так і якісні, це вже залежить від конкретної теми дослідження та поглядів і вподобань дослідника.

Тому я хотіла б розповісти про дослідження міграції із точки зору позитивістів. Якщо коротко, то основні ідеї та настанови позитивізму можна звести до таких тверджень:

1. Справжня наука не виходить за сферу фактів, за межі чуттєвого даного. Вона не женеться за невлловимими першоосновами і першопричинами. Звідси бере початок заперечення метафізики, яка не дотримується цієї вимоги.

2. Наука, яка вивчає факти, є всемогутньою. Не існує меж науковому пізнанню.

3. Суспільство також підлягає науковому пізнанню. Наукою про суспільство є соціологія.

4. Розвиток науки і техніки, а також соціології є запорукою суспільного прогресу.

Під наукою позитивізм розуміє знання, побудоване на зразок природознавства. Оскільки основні розділи дисципліни соціології — соціальна статика, що вивчає суспільні інституції, і соціальна динаміка, що досліджує закони розвитку суспільства, то й міграція розглядається з точки зору соціальної динаміки (явища, що породжує соціальні зміни).

Позитивістський підхід пов'язаний з прагненням розкрити об'єктивні закономірності міграцій з метою оцінки їх соціальних наслідків і визначення ефективності управлінських заходів. Суть цього підходу полягає в тому, що міграційну поведінку кожного окремого індивіда або сім'ї розглядається як результат індивідуального вибору, що залежить від цілого ряду факторів -

географічних, економічних, екологічних. Позитивістський підхід спирається на класичні економічні теорії.

Характерним прикладом цього підходу можуть також служити роботи М. Тодаро. В основі цього підходу лежить теорія раціонального вибору і відводиться досить значна роль індивідам в ухваленні рішення про міграцію, але не розглядається вплив зовнішніх по відношенню до індивіда обставин на його індивідуальний вибір. Найважливішим мотивом міграційного поведінки позитивісти розглядають зацікавленість індивіда або сім'ї в поліпшенні свого положення, і, перш за все, в підвищенні доходу. [Лібанова Е., 2002: 78с.]

Саме поєднання міграційних мотивів та установок являє собою поняття «міграційних настроїв», тобто це схильність особистості до дій, детермінованих позитивним або негативним ставленням до змін місця та умов життя, як реакцію на певний стимул, що мотивує її до цієї дії.

Зовнішня академічна міграція є поширеним явищем серед студентів КНУ. Для України це явище може спричиняти втрату наукового потенціалу у майбутньому. Для студентів це нові можливості. Проблема полягає у недостатності інформації про причини, характер та наслідки зовнішньої академічної міграції саме студентів КНУ.

Отже, об'єкт моєї роботи – міграційні настрої студентства

Предмет – чинники міграційних настроїв студентства

Мета: визначити основні чинники що впливають на міграційні настрої студентства України

Завдання:

1. Описати сучасні теоретичні підходи дослідження міграції в соціології.
2. Дати чітку інтерпретацію поняттю міграція
3. Уточнити сутність поняття студентська та освітня міграція.
4. Провести вторинний аналіз досліджень освітньої міграції.

5. Дослідити фактичні настрої української студентської молоді щодо навчання за кордоном.
6. Визначити основні чинники міграційних настроїв студентства за допомогою дослідження наукових джерел
7. Провести власне дослідження міграційних настроїв студентства КНУ

Структура роботи:

1. Розділ 1 присвячено дослідженню поясненню інтерпретацій поняття «міграція» у соціологічному дискурсі, також описано особливості студентської молоді та її міграційних настроїв
2. Другий розділ – опис чинників що впливають на міграційні настрої студентства та власне дослідження, яке проведено за допомогою методу онлайн-опитування

Розділ 1. Теоретичні підходи до дослідження міграції

1.1 Сучасні теоретичні підходи вивчення міграції в соціології

Історично міграція є масовим об'єктивно складним процесом, обумовленим певними закономірностями, пов'язаним, як правило, зі зміною місця проживання. Саме такі та подібні визначення є базовими в роботах більшості дослідників та використовуються офіційною статистикою. Одне з перших визначень міграції належить англійському вченому Е. Равенштайну, який у роботі «Закони міграції» розглядав міграцію як безперервний процес, обумовлений взаємодією чотирьох основних груп чинників, що діють: у початковому місці проживання мігранта, на стадії його переміщення, в місці в'їзду, а також чинники особистого характеру [Полянська Я., 2004: с.75].

Він сформулював основні закони міграції:

- основна частина трудових мігрантів, переїжджає на короткі відстані;
- більшість міграційних потоків спрямовані до великих торгових центрів;
- кожен міграційний потік збалансовується таким же потоком у протилежний бік;
- обидва згадані потоки мають подібні характеристики;
- мешканці міст менше схильні до міграції, ніж мешканці села;
- чоловіки мігрують переважно на довгі відстані, а жінки – на короткі;
- вік більшості мігрантів становить від 20 до 34 років;
- люди мігрують переважно з економічних мотивів;
- розвиток житлових фондів великих міст не відповідає кількості іммігрантів, тому ними створюються так звані «гетто» [Драгунова Т., 2004: с.73].

Міграція — це процес зміни постійного місця проживання індивідів чи соціальних груп: переміщення в інший регіон країни або в іншу країну.

Рухливість різних груп населення — статево-вікових, соціальних, професійних, етнічних — не є однаковою. Міграцію, розглядаючи з точки зору диференціації показників її інтенсивності по різних групах населення, називають

диференційною міграцією. Її вивчення дає розуміння тих відмінностей, якими позначені міграційні взаємодії населень різних регіонів, окремих соціально-професійних, етнічних, вікових та інших груп. Тобто, у визначенні поняття «міграція» фіксується необхідність зміни людиною місця проживання.

Особливу увагу до вивчення міграційних процесів проділяли теоретики Чиказької школи. Теорія екології людини, запропонована Р. Парком [Парк Р., 1999: с.390] і Р. Маккензі на початку ХХ ст. виникла як результат підвищеного інтересу до впливу індустріалізації та урбанізації на соціальну поведінку людини, обґрунтовуючи ідею про те, що міграція частіше за все виступає показником й прискорювачем соціальної мобільності. [Полянська Я., 2004: с.75].

Найактуальніші сучасні соціологічні теорії, що включають до свого дискурсу міграційну проблематику, можна умовно розділити на дві групи. До першої належать теорії, або навіть наукові течії, в яких міграція розглядається як засіб, що використовується акторами різного рівня для досягнення певної мети. Для першої групи прикладом макрорівневого підходу є теоретичні напрацювання Еммануїла Валлерстайна. Таким чином, міграція виступає як засіб задоволення потреб більш сильних систем центру за рахунок слабшої периферії. Відмітимо, що міграцією за такого підходу вважаються лише переміщення між не рівними сегментами світ-системи, до того ж, лише ті переміщення, які детермінуються світовим розподілом праці [Полянська Я., 2004: с.77].

З теорій, що виходять з рівня індивідуальних практик, найпотужнішим представником можна вважати теорії соціальної мобільності, зокрема українську (радянську) школу. Теорія розроблена її представниками, зокрема С.А. Макєєвим, пов'язала в одному концепті соціальні, демографічні, економічні, та географічні детермінанти соціальних переміщень. З точки зору цієї теорії, одним із беззаперечних засобів до соціальної мобільності, фактором, який впливає на шанси і способи її здійснення, є міграція [Макєєв С., 1989: с.34].

Друга група, що нині є найпоширенішою, вбачає в міграції наслідок онтологічних процесів, зокрема, соціально-трансформаційних, політичних, економічних, демографічних. Таку позицію, наприклад, певною мірою обстоює

З.Бауман. В його теорії міграція виступає як результат модернізації світу [Бауман З., 2002].

Міграційна мотивація, або міграційні мотиви,— це психічний стан особистості, який спонукає її до досягнення особистих цілей економічного, соціального й політичного характеру через зміну місця проживання.

Економічні міграційні мотиви пов'язані з прагненням індивіда зміцнити свій економічний статус та матеріальний добробут своєї сім'ї. Соціальні міграційні мотиви сполучені з бажанням потенційного мігранта підвищити свій соціальний статус, суспільний авторитет та престиж. Психологічні міграційні мотиви пов'язані з потребою потенційного мігранта у наповненні свого життя сенсом, у самоповазі, бажанні пізнати невідомі аспекти життя, набути нового життєвого досвіду, розширити свої культурні обрії. [Макеєв С., 1989: с.34]

В.М. Моїсеєнко вважає, що міграція – це одна з форм руху населення, при якому зміна місця проживання на більш чи менш значну відстань та термін супроводжується суспільно значущими економічними, соціальними, демографічними та іншими наслідками (позитивними і негативними, явними або прихованими, поточними або довготривалими тощо) [Моїсеєнко В., 1997: с. 24].

Соціологи П. Штомпка та Я. Щепанський визначають трудову міграцію, як атрибут соціальної реальності, як однорідні серії актів соціальної взаємодії, що призводять до змін соціально-функціонального і соціально-структурного характеру, й тим самим дозволяють досліджувати, глибше інтерпретувати соціальні функції трудової міграції [Щепанський Я., 1969: с.90].

У свою чергу, М. Окольнік твердить, що термін „міграція” використовується тоді, коли увага звертається на мотив остаточного переселення. Такий підхід дещо застарів; автор пропонує розглядати міграцію в контексті ширшого поняття „рух”, що включає різноманітність типів і форм людської мобільності, які взаємопереплітаються й трансформуються одні в інші [Рибаківський Л., 2016: с. 45]. Отже, тут не береться до уваги тимчасова (або, як її ще називають, сезонна, маятникова або човникова) міграція

Л.Л. Рибаківський розглядає міграцію як переселення населення однієї країни на територію іншої, що завершується зміною громадянства [Рибаківський Л., 2016: с. 25]. Це поняття вже вказує на правовий аспект міграційного процесу. Сучасне трактування поняття міграції у вузькому значенні можна представити наступним тлумаченням: «Міграція визначається як переміщення з різною метою людей через кордони тих чи інших територіальних утворень з метою постійної чи тимчасової зміни місця мешкання» [Рибаківський Л., 2016: с. 80]. Міграція характеризується такими ознаками: – факт переміщення; – постійна або тимчасова зміна місця проживання та (або) роботи; – перетин кордонів певних територій; – постійне або тимчасове перебування на новому місці знаходження; – відсутність на попередньому місці перебування; – зміна правового статусу мігранта; – правове регулювання приймаючої території.

Інші ж дослідники ведуть мову про те, що міграція- одне з найслабших місць ліберальної ідеології

Багато західних держав, які дотримуються ідеології мультикультуралізму, будують свою політику відповідно до концепцій Уїлла Кімліка і Чарльза Тейлора. Відповідно до теорії Тейлора, фундаментом сучасного розвиненого суспільства є надання прав і свобод кожній групі індивідів [Taylor С., 1992: р.75-106]. На думку Тейлора, таке визнання прав і свобод не повинно обмежуватися лише юридичної констатацією. Важливо, щоб воно полягало в реальному наданні рівних можливостей для участі представників меншин у політичній, соціальній, економічній, культурній та інших сферах життя держави, на території якої вони проживають. Тейлор вважає, що саме взаємоповага між різними культурними групами зміцнить визнання за кожною з них права на збереження культурної своєрідності.

Приймаючі європейські країни напружуються, їх політичні системи не знають, як на це реагувати. З одного боку, мультикультуралізм передбачає подолання культурних відмінностей, з іншого - він загрожує культурній ідентичності. Відповідно до мультикультуралістської точки зору переселенці мають право зберігати свою національну і культурну ідентичність, що нерідко призводить до їх дистанціювання від товариств країн-реципієнтів. Інтеграційна

позиція, в свою чергу, стверджує про необхідність масової асиміляції, що дозволить мігрантам максимально безболісно влитися в нове середовище. Прихильники інтегративної позиції наполягають, що ця модель принесе найбільшу ефективність у вирішенні питань пов'язаних з великим напливом мігрантів. [Рибаковський Л., 2016: с. 55].

Класичний соціологічний підхід до вивчення міграційних процесів представлено у роботах У. Томаса, Ф. Знанецького, які в якості предмету дослідження розглядали поведінку індивідів, що випробовували на собі вплив середовища й під цим впливом відбувалося формування нових зразків поведінки. Розуміючи соціальне життя індивідів як процес адаптації, в ході дослідження особистісних документів автори теорії намагалися побудувати типологію соціальних характерів на основі реальної динаміки мотивацій конкретних людей, схарактеризувати механізми адаптації до середовища, а також представити варіанти можливих шляхів пристосування. Таким чином, У. Томас і Ф. Знанецький [Рибаковський Л., 2016: с. 95]. намагалися здійснити аналіз наслідків міграційних процесів й адаптації мігрантів на основі використання якісних методів дослідження.

1.2 Особливості освітньої міграції

Проблема освітньої міграції у сучасному світі набуває все більшої актуальності у зв'язку з низкою причин економічного та соціального характеру. Поглиблення інтернаціоналізації господарських зв'язків, розвиток інтеграційних процесів приводять до розширення можливостей навчання та академічних обмінів за кордоном, збільшення попиту на послуги високоякісної міжнародної освіти.

Освітня міграція набирає обертів починаючи з XVI ст. та продовжує нарощувати темпи. Підтвердженням цього факту є офіційна статистика, що оприлюднена Міжнародною організацією економічної співпраці та розвитку (Organisation for Economic Cooperation and Development, OECD). Так, у 1975 р. у світі налічувалося 0,8 млн. іноземних студентів третинного рівня, тоді як у 2011 р. цей показник збільшився майже в 5,4 рази і становив 4,3 млн. студентів [UNESCO, 2006]. Більше того, за даними UNESCO, впродовж 1980–1990 рр. цей показник зріс на 18%, у 1990–2000 рр. – вже на 60%, а в 2000–2010 рр. – на 99%.

Характеризуючи сутність освітньої міграції, можна стверджувати, що це масове соціокультурне явище, пов'язане з переміщенням людей за межі регіону чи країни постійного проживання з метою підвищення свого освітнього рівня, здобуття нових знань.

Навчання розглядається як «процес формування свідомості, а виховання апелює головним чином до підсвідомості» [Зайченко І., 2008: с. 22]. Більш того, обидві категорії не існують окремо одна від одної: у навчанні завжди є якась частка виховання, у вихованні – частка навчання.

Мігранти, потрапляючи до іншої країни, формують нові ставлення, звички у відповідності до нового соціального оточення, що є проявом самовиховання. А їх навчання полягає у засвоєнні певних знань у тому числі світоглядних, морально-правових, естетичних та інших. За національним освітнім глосарієм, освіта визначається як «організована й послідовна комунікація заради навченості». При цьому комунікація розглядається як «взаємодія між певною

кількістю осіб, що пов'язана з передаванням інформації», а навченість визначається як «будь-яке поліпшення в поведінці, інформованості, знаннях, розумінні, поглядах, цінностях, уміннях» [Зайченко І., 2008: с. 22].

Таким чином, відокремлення «навчальної» міграції від «освітньої» звужує розгляд питання до процесу педагогічного навчання мігрантів у навчальних закладах, не розглядаючи інших проблем та ефектів, які виникають у процесі міграції та перебуванні на новій території. Крім того, назви усіх базових нормативних документів України щодо навчання, виховання і розвитку містять термін «освіта», а не «навчання».

Освітня міграція є невід'ємною складовою процесу інтеграція освіти, науки та виробництва: спільного використання потенціалу освітніх, наукових та виробничих організацій у взаємних інтересах. У першу чергу, в областях підготовки фахівців, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів, а також проведення спільних наукових досліджень, впровадження наукових розробок та інше [Завразин В., 2001: с.50]. Необхідними умовами освітньої міграції є: спроможність до освітньої діяльності, бажання та можливість її здійснювати; наявність відповідних навчальних закладів в країні (регіоні); перевага впливу чинників освітньої міграції над бажанням залишитися в країні (регіоні) проживання.

Специфічною особливістю освітньої міграції, на думку дослідників, є її найменш шкідливий характер на відміну від інших видів міграції. Бажаність освітньої міграції обумовлена доходами не тільки для освітньої галузі (або окремого ВНЗ), а й для економіки країни (регіону), що надає освітні послуги, в цілому. Крім того, споживачі освітніх послуг є потенційною робочою силою відповідної кваліфікації [Кривенко Ю., 2011: с. 219].

В структурі загальних міграційних потоків освітня міграція обумовлена задоволенням соціальної потреби в отриманні освіти та підвищенні рівня кваліфікації. В той же час, освітня міграція може в певній мірі відповідати закономірностям і соціального і економічного типу міграції.

Освітня мобільність, як передумова освітній міграції, заснована, в першу чергу, на прагненні індивіду щодо отримання певної освіти, яка може бути класифікована з точки зору бажаного рівня кваліфікації, професійного напрямку, шляхів отримання освіти та бажаного результату.

У 2017р.у закладах вищої освіти налічується 4,85 млн. іноземних студентів, що на 22,5% більше, ніж у 2011 р. [UNESCO, 2006]. Причому, за прогнозами фахівців, у 2020 р. кількість іноземних студентів – здобувачів вищої освіти сягне 8 млн. [UNESCO, 2006].

Тобто освітня міграція продовжує відігравати важливу роль у соціально-економічному розвитку країн, визначаючи тренди в освітній сфері, найбільш популярні спеціальності та галузі знань, конкурентоспроможні університети й національну економіку. [UNESCO, 2006].

Зростання ролі інтелектуального капіталу в розвитку національних економік актуалізує вивчення причин, наслідків та перспектив міжнародних освітніх міграцій та академічної мобільності, оскільки переважну частину мігрантів становить молодь – найбільш активна частина населення, схильна до саморозвитку та адаптації в мультикультурному середовищі, втрата якої для будь-якої економіки може мати вкрай негативні соціально-економічні наслідки. Більшість науковців відзначають низку переваг освітньої міграції саме для країн, що приймають іноземних студентів.

Виділяють геополітичні, економічні, демографічні та соціальні переваги, а саме:

- значні фінансові надходження до бюджету національних економік, розвиток туристичної галузі та збільшення надходжень від зростання туристичних потоків;
- розвиток інноваційного та матеріально-технічного складників освітньої галузі, розширення асортименту освітніх послуг;
- поліпшення демографічних показників через омолодження структури населення та його кількісного збільшення;

- інтелектуалізація людського капіталу та потенційне забезпечення народного господарства країни висококваліфікованими фахівцями, що, своєю чергою, прискорює науково-технічний прогрес та економічний розвиток країн

Освітню мобільність у Європейському Союзі забезпечує низка спеціальних програм, які спрямовані на активізацію міжнародної співпраці та підвищення мобільності серед студентів, викладачів, науковців. Програма Європейського Союзу – Erasmus+ сьогодні активно підтримує проекти, партнерства, заходи і академічну мобільність у сфері освіти, підготовки, молоді і спорту. Програма надає можливість та фінансову підтримку для навчання, проходження стажування чи викладання в іншій країнах, які беруть участь у програмі.

Також важливу роль відіграє участь студентів у таких освітніх програмах як «Work and travel», яке допомагає їм повністю заринутися у мовне середовище та культуру країни, отримати міжнародний досвід та стажування у зарубіжній компанії, що сприяє розвитку у подальшій кар'єрі.

Закон України “Про вищу освіту” теж підтримує академічну мобільність і визначає, що основними напрямками міжнародного співробітництва закладів вищої освіти є: участь у програмах двостороннього та багатостороннього міждержавного і між університетського обміну студентами, аспірантами, докторантами, педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками; участь у міжнародних освітніх та наукових програмах та інші напрями і форми, не заборонені законом

Так, за даними CEDOS, число українців на студіях в іноземних університетах станом на 2014/2015 навчальний рік становило 59 648 осіб. Серед найбільш бажаних для навчання країн, як і раніше, залишаються Польща, Німеччина, Росія, Канада, Італія, Чехія, США, Іспанія, Австрія, Франція та Угорщина. Динаміка зростання з 2009 по 2015 роки склала 129%. Якщо порівнювати два останні роки, то приріст складає майже 29% або ж 13 266 осіб. Причому 2/3 цього приросту склали саме українці, які навчаються в польських університетах. Вони показали найбільш стрімке збільшення, як в абсолютному,

так і відносному показниках, – з 14 951 до 22 833 особи. Також значний відносний та абсолютний приріст українських громадян на студіях демонстрували канадські, чеські та італійські університети.[CEDOS, 2016]

Визначаючи поняття «студентська міграція», можна вважати його вужчим, аніж міграція освітня, оскільки остання включає навчання в навчальних закладах різних рівнів, охоплює поїздки як студентів, так і викладачів.

Студентська ж міграція може бути як індивідуальною (тобто самостійно організованою), так і академічною (в межах міжнародних програм академічного обміну). Таким чином, студентську міграцію можна визначити як свідоме тимчасове переміщення осіб за межі країни свого громадянства з метою отримання знань та здобуття ступеня вищої освіти. Питання регулювання освітньої міграції тісно пов'язане з питаннями національної безпеки. Розвинуті країни використовують міжнародну освіту як один із інструментів залучення молодого, здібного до навчання та активного сегменту людського капіталу до національних економік.

За останні 15 років середній щорічний приріст відтоку вітчизняних абітурієнтів за кордон дорівнює 15,5%. Більше того, згідно зі статистичними даними, підготовленими незалежним аналітичним центром CEDOS на основі моніторингу суспільних процесів в освітній та міграційній сферах, упродовж останніх п'яти років кількість українських студентів в іноземних університетах зросла майже в 1,6 рази, водночас у глобальній популяції серед іноземних студентів українці становлять лише соту частину [CEDOS, 2018]. Це свідчить про негативну тенденцію для розвитку українського освітнього ринку та ринку праці. [CEDOS, 2018].

Майже 78 тисяч українців навчається за кордоном. Із кожним роком їх стає дедалі більше, і лише невелика частина українців із західною освітою повертається назад, в Україну. Найчастіше їдуть до Польщі, Росії, Німеччини, Канади, Чехії, Італії, США, Іспанії, Австрії, Франції, Словаччини. [CEDOS, 2018]. Ці країни отримують понад 90% усіх українців, які навчаються за кордоном. Загалом протягом останніх дев'яти років кількість зросла більш ніж

утричі - з 24 104 до 77 424 осіб. Найбільший приріст забезпечили Польща, Росія, Чехія, Словаччина, Австрія, Італія, Іспанія, Канада та Болгарія[CEDOS, 2018].

Політика країн-реципієнтів щодо тих, хто вже завершив університет, має два протилежні підходи. Країни, які мають високий рівень безробіття, особливо серед молоді, не запроваджують жодних пільг для іноземців, які випустились з їхніх університетів. Тому в Іспанії, Італії та Угорщині, якщо іноземний студент планує після випуску залишатись та працювати у цих країнах, він/вона повинні отримати дозвіл на перебування з метою роботи, а перед цим, власне, знайти роботодавця, який прийме на роботу. Натомість, країни, які не мають великих проблем з безробіттям, пропонують певні пільги для іноземців, які отримали вищу освіту в їхніх університетах, намагаючись зменшити ефект "відтоку мізків"

Виходячи з вищевикладеного, видається особливо актуальним вивчення міграційних настроїв студентства як соціального феномену. Від дослідження та знання цих намірів залежить характер відтворення та реалізації інтелектуального та професійного потенціалу нашого суспільства. Тому задачами даного дослідження є вивчення особливостей процесу соціалізації сучасної молоді, ролі освіти в цьому процесі та виявлення залежності міграційних настроїв студентства від умов процесу соціалізації сучасної молоді.

Студентська молодь, будучи високоосвіченою і висококультурною частиною суспільства, виступає як інноваційний резерв суспільства в цілому, який концентрує у своїх поглядах та ідеях потенцію майбутніх політичних, культурних і економічних перетворень. Деякі дослідники вважають, що студентство можна трактувати як потенційну еліту сучасного суспільства, наголошуючи при цьому, що не всі представники студентства стають елітою, але на етапі навчання у ВНЗ за фактором приналежності до студентської молоді вони носять ярлик еліти.

Сучасні міграційні процеси в студентському середовищі обумовлені, в першу чергу, нерівномірністю розвитку різних територій та соціумів з точки зору рівня інформаційних та комунікативних технологій освіти. Чим цей рівень вищий, тим більша вірогідність, що саме в цей регіон буде направлений вектор

академічної та професійної мобільності студентів за спільним дослідженням українських та польських соціологів . На початок 2017 р. у Польщі вже навчалось понад 50 тис. студентів з України, тобто приріст за 2 роки становив майже 85%.

Можна упевнено прогнозувати зростання цього показника в наступному році. Вивчення майбутніх планів студентів-українців, які навчаються в Польщі, засвідчило, що третина з них (36,6%) висловлює бажання знайти роботу в Польщі, 22,0% планують мігрувати до іншої країни, тільки 2,4% хотіли би повернутися до України [CEDOS, 2018].

Досить невтішний прогноз – практично 97% тих молодих українців, які навчаються в Польщі, не планують, здобувши вищу освіту, повертатися додому й реалізувати свій фаховий потенціал на Батьківщині. А це, як правило, найбільш активні, здатні до вдалої адаптації, креативні молоді люди, що не бояться труднощів, вирушаючи в юнацькі і молоді роки до іншої країни й беручи на себе повну відповідальність за свою подальшу долю. [CEDOS, 2018].

Тож Україна втрачає й буде втрачати надалі молоду кваліфіковану робочу силу, якщо не покращить ситуацію на ринку праці для молоді. Рейтинг основних причин можливої еміграції українців, зокрема молоді, у грудні 2016 р. виглядав, за результатами досліджень компанії Research & Branding Group, так: 1 – пропозиція прибуткової роботи (28%); [Research & Branding Group, 2018].

2 – збройний конфлікт на Сході країни (27%);

3 – економічні проблеми в країні (19%);

4 – сімейні обставини (18%);

5 – відсутність умов для самореалізації (9%);

6 – політична нестабільність (7%).

Третина українців (29%) заявили, що ніякі обставини не змусять назавжди покинути країну . [Research & Branding Group, 2018].

Згідно ж з нещодавнім опитуванням КМІС, 7% повнолітніх українців збираються в найближчі півроку виїхати за кордон з метою тривалого

перебування, роботи, навчання чи еміграції, проте приблизно третина з них ще не робила для цього конкретних кроків. Країна, найбільш популярна серед охочих виїхати з України, — Польща.

З 3 по 20 квітня 2018 року Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) провів всеукраїнське опитування громадської думки. Методом особистого інтерв'ю опитано 4005 респондентів, що мешкають у 110 населених пунктах усіх регіонів України (крім АР Крим) за 4-х ступеневою стохастичною вибіркою, що репрезентативна для населення України віком від 18 років.

У Луганській і Донецькій областях опитування проводилося тільки на території, що контролюється українською владою.

Більшість опитаних (а саме, 86%) не збираються виїжджати за кордон в найближчі 6 місяців з метою тривалого перебування. Тільки 7% респондентів відповіли, що збираються виїхати, а 6% вагаються із відповіддю. Втім, тільки 62% респондентів, що планують виїзд за кордон, робили конкретні кроки для цього. [CEDOS, 2018].

CEDOS провів дослідження результати якого показали, що фінансування науки у ВНЗ в Україні є мізерним і у 2013 р. становило 0,6% усіх витрат на вищу освіту. В той час яку 2018 році, хоч і збільшився та все одно становить лише 1.2%. Очевидно, що за таких умов українські вищі нездатні фінансувати якісні наукові дослідження, які були б цікаві сучасній світовій науці та сприяли б підвищенню якості освіти. [CEDOS, 2018].

Також науковці CEDOSу виявили, що не дивно, що падіння обсягу фінансування призвело до падіння питомої ваги обсягу виконаних наукових та науково-технічних робіт як частки від ВВП. Так, в 1996 р. цей показник становив 1,36%, проте в 2012 р. – вже 0,8%. Якщо поглянути на державне фінансування науки в цілому, то протягом останніх 7 років воно коливалось на рівні 0,3% від ВВП. А у 2018 воно склало 2.24%

Студентська міграція – це міграція нового типу, яка видозмінює традиційний розподіл міграції на тимчасову та постійну. Попередня загальна

установка „повернення – неповернення” уступає місце моделі індивідуальної поведінки, яка вибудовується з урахуванням конкретних для кожного студента позитивів та негативів крос-культурної комунікації в інакшому академічному та професійному середовищі. [CEDOS, 2018].

Міграція в даному контексті розглядається як один із соціальних процесів, який обумовлює розвиток соціальної системи по незамкненому колу. Сучасні міграційні процеси в студентському середовищі обумовлені, в першу чергу, нерівномірністю розвитку різних територій та соціумів з точки зору рівня інформаційних та комунікативних технологій освіти. Чим цей рівень вищий, тим більша вірогідність, що саме в цей регіон буде направлений вектор академічної та професійної мобільності студентів. [CEDOS, 2018].

Студентську міграцію не можна розглядати лише з негативної точки зору, як „витікання умів”, хоча і стає очевидним, що у випадку неповернення студентів, які навчаються і працюють на заході, наша країна губить частину свого інтелектуального потенціалу.

Отже, проблема освітньої міграції у сучасному світі набуває все більшої актуальності у зв'язку з низкою причин економічного та соціального характеру. Поглиблення інтернаціоналізації господарських зв'язків, розвиток інтеграційних процесів приводять до розширення можливостей навчання та академічних обмінів за кордоном, збільшення попиту на послуги високоякісної міжнародної освіти.

Також, якщо розглядати повернення та еміграцію не як чисто територіальне переміщення студентів, а як рух інтелектуальних ресурсів, то стає можливим виявити і позитивну тенденцію: значний потенціал інтелектуального повернення до України – у вигляді ідей, технологій та професійних знань. Виходячи з цього, у світлі сучасних процесів глобалізації, повернення ідей має не менше значення для розвитку інтелектуального та науково-технічного потенціалу України, ніж факт фізичної еміграції студентів.

Вимогою сьогодення є формування дієвої міграційної політики та створення умов, необхідних для її реалізації. Важливим етапом такої роботи має стати

визначення провідних міграційних уподобань молоді – тієї частини економічно активного населення, яка, з одного боку, найбільш схильна до прийняття радикальних міграційних рішень, а з другого – є найбільш необхідною для прискореного економічного розвитку будь-якої країни

Розділ 2 Соціологічний аналіз міграційних настроїв студентства

2.1. Чинники, що впливають на міграційні настрої студентства

Чинники, динаміка, форми, наслідки міграції в сучасних умовах різноманітні, однак усі вони, як правило, тісно пов'язані з рівнем зайнятості працездатного населення в народному господарстві країни, ступенем розвитку економічних відносин, темпами та специфікою відтворення, розподілу й перерозподілу робочої сили, соціальною мобільністю трудових ресурсів, рівнем матеріального забезпечення людей, а також міграційною політикою, яка проводиться в країні, особливо це стосується студентів.

Явище студентської міграції хоч і не нове, але мало вивчене. Тож для того, щоб виробити якусь стратегію, аналітичний центр CEDOS у співпраці з Вишеградським фондом замовив дослідження про українських студентів у чотирьох країнах Вишеградської групи, включно з Чехією [CEDOS, 2018].

У Чехії дослідження проводив Інститут соціології, який з'ясував, що більшість студентів їде з України навчатися до Чехії саме тому, що, крім високого рівня освіти, Чехія пропонує цю освіту безкоштовно. Студент, який спроможний навчатися чеською мовою, вступає до чеського вишу на тих самих умовах, що і чехи. Завершивши навчання, понад третина, 37% планує тут залишитися.

За результатами соціологічного дослідження «Молодь України – 2018» 56,5% української молоді хочуть жити в Україні.

21% опитаних виявили бажання попрацювати за кордоном якийсь час, але потім повернутися в Україну, 6,2% – хотіли б навчатися за кордоном, але потім повернутися в Україну.

Проте 11,7% молоді віком 14-34 роки шукають можливості для еміграції з України, а 4,3% – планують це зробити найближчим часом.

Упродовж останніх 12 місяців 5,2% опитаних виїздили за кордон з метою тимчасових заробітків, тоді як упродовж останніх п'яти років – 3,1%.

91,3% опитаних стверджують, що вони ніколи не виїздили за кордон з метою тимчасового працевлаштування.

Зі збільшенням віку молоді зростає бажання молодих людей жити в Україні. Найбільші міграційні настрої, з метою навчання за кордоном, спостерігаються серед молоді віком від 14 до 19 років (15,3%), а з метою працевлаштування за кордоном – серед молоді віком від 20 до 29 років. Це відповідає основним потребам кожної з цих вікових груп: для молоді віком від 14 до 19 років основним є навчання, а для молодих осіб 20-24 років – пошук роботи та працевлаштування.

Чинниками міграційних настроїв молоді переважно є економічні причини: заробити грошей, матеріальний добробут (47,8% від тих, хто виявив бажання емігрувати) та існуючі кращі можливості для роботи за кордоном, ніж в Україні (39,3% від тих, хто виявив бажання емігрувати).

Серед інших причин виділяються бажання отримати досвід життя в інших країнах, відсутність в Україні демократії та законності, відсутність таких можливостей для навчання в Україні, як в інших країнах, військові дії на Сході України та інше.

Як модернізація, так і постмодернізація значно впливають на формування міграційних потоків [Терець В., 2010: с. 20]. У процесі постмодернізації суспільство переживає фундаментальні зрушення, які доповнюють і модифікують його функціонування. Серед них демографічний перехід, який спричиняє нестачу трудових ресурсів у розвинених країнах, що долається з допомогою іммігрантів [Терець В., 2010: с. 20]. Водночас, значно зменшується і традиційна прив'язаність членів суспільства до свого місця народження. Найбільш розвинені країни, в яких спостерігається зростання важливості постматеріалістичних цінностей, стали помітними донорами для максимальної кількості своїх сусідів того ж рівня розвитку [Терець В., 2010: с. 20]. Сусіди України – країни ЄС – на сьогодні проходять стадію постмодернізації. Як і

передбачав Р. Інглхарт [Терець В., 2010: с. 22]. зниження темпів зростання економічного добробуту та зниження відчуття безпеки внаслідок нестабільності призводить до певного відкату цього процесу, але не ліквідацію. Україна залишається серед країн, де не сформована держава всезагального добробуту, але трансформації, що відбуваються в Європі та США значною мірою вплинули на неї. Ми постійно чуємо, бачимо і навіть ідеалізуємо Європу на цьому етапі розвитку. В українському інформаційному просторі ретранслюються цінності, притаманні саме суспільствам, які самостійно досягнули високих результатів та дійшли до етапу постмодернізації, але соціалізація більшості членів українського суспільства не пройшла в умовах держави всезагального добробуту, для населення актуальними залишаються екзистенційні страхи. Водночас, громадяни України можуть не лише комунікувати із суспільствами, які переживають постмодернізацію, а й досить вільно мігрувати туди.

Серед молоді, економічна нестабільність і збройний конфлікт значно посилює міграційний потенціал українців. Україна ще не пройшла власної стадії модернізації, але уже відчуває на собі впливи постмодернізації сусідів. І для постмодернізації, і для модернізації необхідні не лише передові інститути та технології, а й людський капітал, збереження і посилення якого має стати метою для нашої держави.

Згідно моделі інвестицій в людський капітал під час прийняття рішення щодо еміграції особа порівнює вигоди від міграції з витратами пов'язаними з переїздом. Однак у випадку міграції студентів ця модель ускладнюється тим, що освіта також є інвестицією в людський капітал, оскільки зазвичай збільшує майбутній дохід. З огляду на це студенти можуть їхати навчатись за кордон у двох випадках:

Можливості для навчання вдома обмежені, але віддача від освіти вдома висока, тому вони здобувають бажану освіту й повертаються додому.

Можливості для навчання вдома є, але віддача від освіти нижча, ніж в країні призначення, тому вони їдуть здобувати освіту за кордон з намірами там залишитись на постійне проживання.

Ми припускаємо, що більшість українських студентів, що навчаються за кордоном, мігрували саме з другої причини. Наші припущення базуються на тому, що в Україні доступ до вищої освіти практично необмежений через суттєве державне замовлення і порівняно низьку вартість навчання на контрактній формі, а віддача від вищої освіти порівняно низька. Згідно з дослідженням Вахітової і Купе в 2007 році кожен рік вищої освіти в середньому збільшував місячну заробітну плату на 5,6%. Водночас віддача від освіти у ЄС була суттєво вища. У 2005 році у 28 країнах ЄС збільшення заробітної плати після здобуття вищої освіти в середньому складало 43% (наприклад в Польщі - 45%, Німеччині – 32%, Чехії - 44%). У цьому випадку з освітньою міграцією пов'язані такі вигоди та витрати:

прямі вигоди від освітньої міграції - вища оплата праці після здобуття освіти в країні міграції (яку ми вимірюємо середньою заробітною платою в попередньому періоді в країні призначення в доларах за ПКС) з врахуванням ймовірності знайти роботу після навчання в університеті (яку ми вимірюємо рівнем зайнятості осіб віком 15-24 років).

непрямі вигоди від освітньої міграції - вища якість освіти та кращі умови навчання (які ми апроксимуємо кількістю університетів в топ-500 Шанхайського рейтингу).

прямі витрати пов'язані з освітньою міграцією - витрати на навчання (які в нашому випадку вимірюються як можливість отримувати безкоштовну освіту в країні), витрати на переїзд (залежать від відстані між країнами, яку ми вимірюємо на основі географічної відстані, що враховує розміщення населення, з бази даних СЕРІІ) та витрати на проживання (які ми апроксимуємо витратами на проживання працівників ООН в тій чи іншій країні).

прямі психологічні витрати пов'язані з освітньою міграцією - психологічні витрати через розлуку з батьківщиною, які менші в країнах де живе більше українців (будуємо змінну на основі бази даних ОЕСР та Світового банку) та в країнах культурно близьких до України (культурну близькість апроксимуємо показником мовної близькості та основі лексичної подібності слів з бази даних СЕРІІ).

непрямі витрати пов'язані з освітньою міграцією - неотримана заробітна плата в Україні за час переїзду та навчання (при аналізі макроданих щодо міграції з України вплив цього фактора відобразатиметься у впливі року, тому включати окрему змінну в модель не доцільно).

Отже, міграційні настрої студентства пов'язані з демографічними, соціальними й економічними чинниками-бажання молоді поліпшити свій добробут, пошук високооплачуваної роботи, нового місця проживання, самореалізація.

Вибір студентством міграційно-професійної стратегії визначається, в першу чергу, професійним та соціальним, а не географічним факторами. У зв'язку з цим необхідно на державному рівні розробити програму повернення в Україну для постійного проживання та професійної діяльності якомога більшої частини молодих спеціалістів, які отримали освіту за кордоном, що вимагає створення необхідних умов на батьківщині.

2.2. Методи дослідження міграції

Переходячи ж до емпіричної частини моєї роботи, важливо зрозуміти яким саме чином найдоцільніше буде проводитися дослідження. [Терець В., 2010: с. 20].

Методи дослідження міграції можуть бути наступними:

1. Статистико – економічні методи. Це комплекс математичних методів, використання яких забезпечує отримання стислих і в той же час точних кількісних характеристик. Основним є статистичний метод. Він полягає в безпосередній реєстрації кожного окремого випадку пересування як в місці вибуття мігрантів, так і в місці їх прибуття. Цим шляхом визначаються число прибулих і вибулих за конкретний період, склад мігрантів і напрямки міграції. Можна тут використати методи аналізу організованих періодичних спостережень – переписів населення, одночасних спеціально-організованих вибіркового спостережень, безперервного спостереження природного та міграційного руху населення шляхом поточної реєстрації та ведення реєстрів і автоматизованих картотек населення. Також можна використовувати метод статистичних групувань (його широко використовують для вивчення населення, як складної системи, його статево- вікового, етнічного, соціально-економічного складу тощо) і розрахунки показників інтенсивності – демографічні коефіцієнти (народжуваності, смертності, шлюбності, міграції та ін.). За допомогою статистико-економічних методів досліджується система показників, які характеризують рівень міграційної динаміки, міграційного процесу, функціонування ринку праці, кількість проектів, заходів спрямованих на регулювання міграцій. Статистичні показники дають підставу зробити висновки про обсяги міграцій, інтенсивність перетину кордону громадянами різних країн, а також виявити зрушення в соціально-економічному розвитку країни внаслідок міграційних процесів. Кореляційний аналіз застосовується для виявлення ступеня взаємозв'язку обсягів міграції, рівня безробіття, ВВП, витрат на соціальний захист.

2. Контент аналіз. Особливе місце в процесі вивчення міграційної політики займають методи інтент-, контент- аналізу. Контент-аналіз дає змогу дати інтерпретувати зміст інформації через кількісні показники. За допомогою нього можна визначити, наприклад, мотиви міграція, наслідки міграції, рівень

міграційної політики та інше. Ретельний підрахунок за кожною одиницею спостереження з обов'язковим урахуванням частоти її вживаності в тексті дає змогу виявити закономірності, об'єктивовані в документі, які традиційними методами вивчити не можна.

3. Широковживаними під час аналізу особливостей міграцій є графічний, порівняльний і структурнологічний методи. Їх застосування дає змогу визначити специфіку та загальний рівень ефективності запровадження програм і стратегій управління міграціями, а факторний аналіз – виявити зв'язки між компонентами й силу впливу окремих чинників на кінцевий результат. Порівняльний метод ґрунтується на принципах подібності та розрізнення порівнюваних об'єктів. У дослідженнях міграційного процесу й міграційної політики можливі порівняння: просторові, часові, просторово-часові. Просторово-часові порівняння використовують для досліджень територіальних зрушень, які характеризують певні переміщення або зміщення суспільно-економічних явищ і в часі, і в просторі. Порівняння міграційних зрушень, а також міграційної політики в різні часові проміжки також дає змогу оцінити їх подібність (відмінність), що є основою для наступної систематики.

4. Можна аналізувати тільки офіційні, статичні документи. Зокрема використовується метод узагальнення (для вивчення особливостей перебігу трудових міграцій), системний (для дослідження міграції як явища загалом), анкетування (при вивченні особливостей внутрішніх трудових міграцій). Анкетування заслуговує особливої уваги, тому що опитування максимально формалізується, й таким чином забезпечується висока порівняльність відомостей, а також тому що вона дозволяє зачепити усі можливі нюанси міграції

Та все ж, на нашу думку, найоптимальнішим варіантом це провести онлайн-опитування. Адже, в умовах карантину такий метод дає змогу не змінюючи своїх особливостей опитати необхідну нам кількість респондентів. Для дослідження нами було обрано студентів факультету соціології КНУ ім. Тараса Шевченка.

Результати було узагальнено та проаналізовано.

2.3. Пілотажне дослідження міграційних настроїв студентів КНУ

Для проведення дослідження мною було обрано факультет соціології КНУ ім. Тараса Шевченка, оскільки дослідження студентів одного факультету є хоч і пілотажним, проте дає змогу більш репрезентативного та точно описати особливості даної соціальної групи.

Оскільки, в умовах карантину не вдалося провести опитування, де вибірка була б суцільною, нами було обрано такий вид вибірки як імовірнісна. Адже саме він дає змогу опитати респондентів випадковим чином, що збільшує репрезентативність та наближеність розкиду думок респондентів до реальних думок індивідів генеральної сукупності.

Також перевагою імовірної вибірки є нівелювання дизайн-ефекту, що міг виникнути при побудові складних схем вибірки

Об'єкт дослідження: міграційні настрої студентства КНУ ім. Тараса Шевченка

Предмет: міграційні настрої студентства факультету соціології КНУ ім.Тараса Шевченка

Мета: описати міграційні настрої студентства факультету соціології КНУ ім.Тараса Шевченка

Дослідницьке питання: неоднорідність та дихотомічність інформації щодо факторів та причин міграції серед студентства

Також ми поставили перед собою наступні завдання:

1. Описати міграційні настрої студентства факультету соціології КНУ
2. Виділити найбільш бажаний студентами вид міграції
3. Описати соціально-демографічний портрет типового студента-мігранта.

Також було висунуто ряд гіпотез:

Гіпотеза 1: Здебільшого студенти схильні до тимчасової міграції

Наслідок 1: більшість студентства не готова мігрувати на усе життя до іншої країни

Наслідок 2: Найпопулярнішим видом серед міграцій студентів академічна

Гіпотеза 2: місце первинної соціалізації позитивно корелює із бажанням мігрувати

Гіпотеза 3: найвпливовішим фактором появи бажання мігрувати є вбачання можливостей самореалізації у країнах Європи

Наслідок : Індивіди, що раніше відвідували Європу мають менше бажання мігрувати

Гіпотеза 4: статево-вікові характеристики впливають на бажання мігрувати:

Наслідок 1: Найбільш схильними до міграції є студенти першого та четвертих курсів

Наслідок 2: чоловіки загалом більшою мірою готові до міграції ніж жінки

Гіпотеза 5: наявність попереднього досвіду міграції корелює із бажанням мігрувати

За результатами дослідження, що були проведені за допомогою інструментарію (Див. Додаток А.) ми отримали наступне:

Більшість респондентів надають поняттю міграції нейтральне значення та асоціюють її із словом «переїзд»- 55% респондентів. Це свідчить про те, що студенти під міграцією зазвичай розуміють не просто можливість змін та покращення умов навчання, а ще й переїзд та зміну умов життя, що може свідчити про високий рівень конформізму серед студентства.

Також, чоловіки більш схильні асоціювати міграцію із роботою, а жінки із заміжжям, що свідчить про різноманітні ціннісні орієнтації та преференції студентів, що навчається на факультеті соціології.

У варіанті ж із множинним вибором по 85% респондентів вказали основними причинами для міграції – пошуки кращого життя та бажання спробувати щось нове. Це говорить про те, що студентами у бажанні мігрувати рухає не лише бажання покращити та змінити свій матеріальний стан, а і такі постматеріальні цінності, як бажання пізнавати нове. Хоч за Інгельхардом ми і

живемо у країні, де мають панувати матеріалістичні цінності, студенти все ж тяжіють до постматеріалістичних цінностей.

Бажання мігрувати та позитивні міграційні настрої тісно корелюють із матеріальним станом індивіда та його курсом навчання. Питання про роботу було вставлено в анкету не дарма, адже, працюючі студенти мають вищий рівень міграційних настроїв, ніж ті, хто лише навчається. Проте і настрої ці пов'язані із трудовою міграцією. Це може бути пояснено тим, що індивіди ставлять навчання за найвищу цінність і не готові залишити його заради переїзду та міграції. Хоча, жоден респондент не проти мігрувати.

Також 71.4% респондентів ставиться до міграції нейтрально, а з 14.3 % респондентів, що ставляться до міграції позитивно – 89% мають попередній досвід міграції, що підтверджує нашу гіпотезу про вплив попереднього досвіду сезонної міграції на міграційні настрої загалом. З цього можна зробити висновок, що однією із складових образу типового мігранта є його попередній досвід міграції. Це можна пояснити тим, що індивід, покинувши зону комфорту вже легше покидатиме її вдруге. Новий вихід відгукнеться меншим стресом, а рівень конформізму значно зменшиться.

Жоден респондент не зазначив про своє негативне ставлення до міграції, а також у 100% респондентів хоча б іноді виникали думки про міграцію. Це може свідчити про те, що у сфері вищої освіти поняття освітньої міграції застосовується та висвітлюється здебільшого у позитивному світлі, що спонукає респондентів іноді думати про таку можливість. Особливо це стосується різноманітних програм обміну та міжнародних стажувань, що свідчить про високий рівень зацікавленості студентів у подібного роду програмах

Також серед усіх респондентів не знайшлося жодного, хто б не хотів перебратися на постійне місце проживання закордон, а 28.6% респондентів повністю впевнені у такому рішенні. Готовність ж переїжджати закордон на освітню міграцію залежить на 71% для респондентів від країни реципієнта. Це

може свідчити про те, що для респондентів важливий не стільки факт переїзду як його наслідки, а зокрема труднощі із адаптацією у новій країні.

Також більш схильними до бажання мігрувати виявилися респонденти, що походять родом з невеликих містечок та сіл. Найбільш бажаними країнами для міграції виявилися: Швеція, Канада та США. Серед бажаних мігрувати ці країни обрало по 69% респондентів, що підтверджує гіпотезу про бажання реалізуватися саме в країнах Європи лише частково. Також це може свідчити про те, що респонденти хочуть побачити більше та згодні мігрувати заради покращення умов життя та культурного різноманіття.

57% респондентів вважають, що закордоном надається кращий рівень освіти. Що свідчить про наявність певних стереотипів серед студентства про закордону освіту. Однак, чим старшим є курс, тим меншим стає цей відсоток. Це можна пояснити тим, що студенти перебуваючи у сильних та слабких соціальних зв'язках дізнаються від свого оточення не лише про переваги закордонної освіти, а і про її недоліки, що сприяє зниженню їх міграційних настроїв.

Також 71.4% респондентів вказали про своє небажання повертатися додому при наявності постійної роботи закордоном і 55.6% - при наявності постійного житла, що свідчить про наявність у студентів-соціологів стереотипу про «краще життя» закордоном.

При цьому патріотами себе назвало 68% респондентів. Це може свідчити скоріше про декларативний характер даної цінності. Те, чи відвідував індивід країну бажаної міграції раніше ніяк не впливає на його бажання мігрувати. А серед чоловіків більша кількість індивідів схильних до емігрантських настроїв.

Висновок до розділу 2

Загалом, підводячи підсумок, можна сказати, що нами було підтверджено дві гіпотези, відхилено гіпотезу про схильність студентства до тимчасової міграції та переваги в її перевагах саме академічного виду міграції.

Частково було підтверджено гіпотезу про вплив пост матеріальних цінностей на бажання мігрувати. Адже, і справді, найбільш важливою цінністю виявилася пост матеріальна. Проте не про бажання самореалізуватися, а про бажання пізнавати щось нове.

Відхилено було гіпотезу про зв'язок попереднього досвіду відвідування бажаної для міграції країни із бажанням мігрувати.

Українські ж студенти більшим чином схильні до високого рівня міграційних настроїв. А портрет типового студента-мігранта виглядає наступним чином: хлопець, що навчається на 1-2 курсі, походить родом із невеличкого містечка або селища, був кілька разів закордоном у країнах Європи та не має знайомих, що мігрували за програмами по обміну.

Висновки

Проблема освітньої міграції у сучасному світі набуває все більшої актуальності у зв'язку з низкою причин економічного та соціального характеру. Поглиблення інтернаціоналізації господарських зв'язків, розвиток інтеграційних процесів приводять до розширення можливостей навчання та академічних обмінів за кордоном, збільшення попиту на послуги високоякісної міжнародної освіти.

У даній роботі було розглянуто різноманітні підходи та теорії до вивчення міграції.

З теорій, що виходять з рівня індивідуальних практик, найпотужнішим представником можна вважати теорії соціальної мобільності, зокрема українську (радянську) школу. Теорія розроблена її представниками, зокрема С.А. Макєєвим, пов'язала в одному концепті соціальні, демографічні, економічні, та географічні детермінанти соціальних переміщень. З точки зору цієї теорії, одним із беззаперечних засобів до соціальної мобільності, фактором, який впливає на шанси і способи її здійснення, є міграція

Чинники, динаміка, форми, наслідки міграції в сучасних умовах різноманітні, однак усі вони, як правило, тісно пов'язані з рівнем зайнятості працездатного населення в народному господарстві країни, ступенем розвитку економічних відносин, темпами та специфікою відтворення, розподілу й перерозподілу робочої сили, соціальною мобільністю трудових ресурсів, рівнем матеріального забезпечення людей, а також міграційною політикою, яка проводиться в країні, особливо це стосується молоді.

Вибір студентством міграційно-професійної стратегії визначається, в першу чергу, професійним та соціальним, а не географічним факторами. У зв'язку з цим необхідно на державному рівні розробити програму повернення в Україну для постійного проживання та професійної діяльності якомога більшої частини

молодих спеціалістів, які отримали освіту за кордоном, що вимагає створення необхідних умов на батьківщині

Також було проведено власне пілотажне емпіричне дослідження, що дало змогу виявити, що міграційні настрої сучасної студентської молоді є досить високими та набирають обертів. Як у сфері академічної міграції, так і сфері працевлаштування.

Абсолютно всі респонденти хоч раз замислювалися про міграцію та мають загалом позитивне ставлення до цього явища. Такі результати створюють для нас значну кількість дослідницьких питань на які необхідно відповісти, що в свою чергу робить проблему дослідження міграційних настроїв студентства актуальною для подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Беккер Г.С. Человеческое поведение: экономический подход. Избранные труды по экономической теории: Пер. с англ. / Г.С. Беккер. – М.: ГУВШЭ, 2003. – 672 с.
2. Борута І. Міграційне право ЄС / І. Борута. – К.: Вид-во ІМВ КНУ ім. Т. Шевченка. – 130 с.
3. Валлерстайн І. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире./Иммануэль Валлерстайн. / Пер.с англ. П.М.Кудюкина. Под общ.ред.канд.полит.наук Б.Ю.Кагарлицкий - . СПб. Университетская книга, 2001. – 416с
4. Заварзин В.И. Интеграция образования, науки и производства / В.И. Заварзин, А.И. Гоев // Российское предпринимательство. – 2001. – № 4 (16). – С. 48-56.
5. Зайченко І.В. Педагогіка: Навчальний посібник / І.В. Зайченко. – К.: Освіта України, КНТ, 2008. – 528 с.
6. Зовнішні трудові міграції населення України / За ред. Е.М. Лібанової, О.В. Позняка. – К.: РВПС України НАН України, 2002. – 206 с.
7. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 2 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 848 с.
8. Ионцев В.А. Международная миграция населения: теория и история изучения / В.А. Ионцев. – М.: Диалог, МГУ, 1999. – 370 с.
9. КМІС.Міграційні настрої населення України у квітні 2018 року URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=765&page>
10. Кривенко Ю. І. Соціально-філософський аналіз причин та механізмів міграції людських ресурсів у постмодерному суспільстві / Ю.І. Кривенко // Науковий

Вісник Чернівецького університету. Зб-к наук. Праць. Філософія. – 2011. – Вип. 561-562. – С. 217-221.

11. Майер Дж.М. Основні проблеми економіки розвитку / Дж.М. Майер, Дж.Е. Раух, А. Філіпенко. – К.: Либідь, 2003. – 688 с.

12. Макеев С.А. Социальные перемещения в крупном городе / С.А. Макеев. – АНУССР. Ин-т философии; Отв. ред. В.И. Тарасенко. – Киев: Наук. Думка, 1989. – 152 с.

13. Малиновська О.А. Мігранти, міграція та Українська держава: аналіз управління зовнішніми міграціями: Монографія / О.А. Малиновська. – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – 123 с.

14. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний, національний виміри / За ред. Ю. Римаренко. – К.: Довіра, 1998. – 912 с.

15. Міграційні процеси в Україні: сучасний стан і перспективи. / За ред. О.В. Позняка. – Умань, 2007. – 276 с.

16. Міжнародна економіка: підручник / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Я.М. Столярчук. – К.: КНЕУ, 2014. – 762 с.

17. Митяев П. Социология лицом к лицу с проблемами молодежи. – М.: София, 1993. 3

18. Моисеенко В.М. Миграция как объект комплексного исследования / В.М. Моисеенко // Народонаселение: современное состояние и перспективы развития научного звания. – М.: МГУ. – 1997. – С. 23-30.

19. Парк Р. Экология человека [Текст] / Р. Парк // Теория общества / под ред. А. Ф. Филиппова. – М.: КАНОН- пресс-Ц, Кучково поле, 1999. – С. 384-400.

20. Полянська Я.Л. Проблеми і наслідки міграції в Україні / Я.Л. Полянська // Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України. – Тернопіль: Економічна думка. – 2004. – С. 74-77.

21. Рыбаковский Л. Л. История и теория миграции населения. Книга первая. Мировые миграции: исторические фрагменты и их детерминанты. М., Изд-во «Экон-Информ», 2016, 210 с.
22. Социология молодежи / Под ред. В.Т. Лисовского. – СПб: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1996. \
23. Стадний Є., Слободян О. Українські студенти за кордоном: скільки та чому? CEDOS. 2016. URL: <https://cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu>.
24. Стадний Є. Українські студенти за кордоном: факти та стереотипи. CEDOS. 2017. URL: <https://cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-fakty-ta-stereotypy>.
25. Стадний Є. Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року CEDOS. 2019. URL <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku>
26. Терещ В. Природний рух населення й депопуляція в Україні на тлі європейської демографічної ситуації [Текст] / В. Терещ // Україна: аспекти праці. – 2010. – № 4. – С. 19-23
27. *Удотова Л. Ф.* Соціальна статистика: Підручник. — К.: КНЕУ, 2002. — 376 с.
28. Altbach P.G.(2006). Globalization and the university: Realities in an unequal world, in Forest, J.J.F. & Altbach P.G.(eds.), International handbook of higher education, Vol. 1, Dordrecht, The Netherlands, Springer, P. 121–140.
29. CEDOS Українське студентство в Чехії: політики залучення, інтеграції та мотивація і плани студентства . CEDOS. 2018. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainski-studenty-v-chehii-polityky-zaluchennia-intehratsii-ta-motyvatsiia-i-plany-studentiv>
30. Education at a Glance 2013 OECD Indicators. URL: https://www.oecdilibrary.org/education/education-at-a-glance-2013_eag-2013-en.

31. McKenzie R. The Ecological approach to the study of the human community [Text] McKenzie R. // American Journal of Sociology. 1924. Vol. 30. – P. 287-301.
32. Murray T.R. Human development theories: Windows on culture. California, Sage Publications Inc., 1999.
33. Thomas W., Znaniecki F. The Polish peasant in Europe and America [Text] / W.Thomas. – New York, 1958. – P. 741.
34. UNESCO. Data for the Sustainable Development Goals. URL: <http://data.uis.unesco.org/>.

АНКЕТА

Доброго дня, прошу Вас взяти участь у соціологічному дослідженні, метою якого є дослідження міграційних настроїв студентства. Ми гарантуємо Вам повну анонімність та конфіденційність, усі отримані дані будуть використані лише в узагальненому вигляді.

Просимо вас бути максимально уважними та дати відповідь на кожне питання. Оберіть найоптимальніший для Вас варіант відповіді та обведіть його кружечком. В усіх питаннях, ОКРІМ тих, де зазначена інструкція ЛИШЕ ОДНА відповідь.

У питаннях, де присутній варіант «ІНШЕ», обираючи його, запишіть у вільному місці свою думку.

Кожна ваша відповідь є дуже важливою для нас.

1. Які асоціації виникають у Вас із словом «міграція»?

2. Що, на Вашу думку, є причинами переїзду на постійне або тривале місце проживання до інших країн? (можна обрати декілька варіантів)

- a) Бажання покращити умови життя;
- b) Бажання самореалізуватися;
- c) Бажання спробувати щось нове;
- d) Один із способів пошуків себе;
- e) Відсутність достойної роботи в Україні;
- f) Бажання отримати кращу освіту;

- g) Бажання забезпечити краще майбутнє собі та дітям;
- h) Вищий рівень життя закордоном;
- i) Бажання вдало вийти заміж/одружитися;
- j) Сімейні обставини;
- k) Інше _____

3. Чому, на Вашу думку, люди їдуть закордон?

- a) Не можуть реалізувати свої професійні навички;
- b) Не можуть реалізувати весь свій потенціал
- c) Низький рівень життя в Україні;
- d) Соціальна незахищеність населення;
- e) Кращі умови праці;
- f) Досвід навчання в міжнародних компаніях;
- g) Інше _____

4. Яким загалом є Ваше ставлення до міграції?

- a) Позитивне
- b) Скоріше позитивне
- c) Нейтральне
- d) Скоріше негативне
- e) Негативне

5. Чи виникали у Вас думки про міграцію?

- a) Так, часто про це думаю
- b) Іноколи виникають
- c) Ні, не думав(ла) про це (переходьте до питання 7)

6. У зв'язку з чим у Вас виникали думки про міграцію?

- a) Після розповідей друзів/знайомих, що мають досвід міграції;
- b) Після отримання інформації із ЗМІ (реклама по телевізору, стаття на сайті, пост у фейсбукі і тд);
- c) Відсутність відчуття захищеності через наявність збройного конфлікту у країні;
- d) Родичі/друзі/близькі люди наразі перебувають закордоном;
- e) Бажання отримати освіту;
- f) Бажання гарно працювати/працевлаштуватися;
- g) Бажання покращити умови життя;
- h) Інше _____

7. Чи хотіли б Ви виїхати на постійне місце проживання закордон?

- a) Так

- b) Скоріше так
- c) Можливо
- d) Скоріше ні
- e) Ні

8. Якби Вам запропонували поїхати працювати за кордон, чи прийняли б Ви цю пропозицію? (можна обрати декілька варіантів)

- a) погодились б не роздумуючи;
- b) залежить від країни , до якої б запросили;
- c) залежить від терміну роботи;
- d) залежить від заробітної плати;
- e) Не погодились би (переходьте до питання №13)

9. Що мотивувало б особисто Вас працювати закордоном?

- a) Бажання у повній мірі реалізувати свої професійні навички;
- b) Низький рівень оплати праці в Україні;
- c) Соціальна незахищеність населення у сфері працевлаштування;
- d) Кращі умови праці;
- e) Отримати досвід роботи в міжнародних компаніях;
- f) Інше _____

10. До якої країни Ви би хотіли поїхати працювати? (можна обрати декілька варіантів)

- a) Німеччина
- b) Велика Британія
- c) Італія
- d) Франція
- e) Швеція
- f) Іспанія
- g) Польща
- h) Угорщина
- i) США
- j) Канада
- k) Ізраїль
- l) Росія
- m) Інше _____

11. Як ви оцінюєте свої шанси на працевлаштування закордоном у майбутньому?

- a) Дуже великі
- b) Значні

- c) Посередньо
- d) Не значні
- e) Дуже низькі
- f) Важко відповісти

12. Чи повернулися б Ви до України, якби отримали постійне місце проживання закордоном?

- a) Так
- b) Ні

13. Чи доводилося Вам навчатися закордоном? (якщо ні. Переходьте до питання №15)

- a) Так
- b) Ні

14. Як давно це було?

15. Чи доводилося Вам працювати закордоном? (якщо ні. Переходьте до питання №18)

- c) Так
- d) Ні

16. У якій саме країні Ви працювали?

17. Чи виправдала ця робота Ваші очікування?

- a. Так, повністю
- b. Частково так
- c. Як так, так і ні
- d. Частково ні
- e. Зовсім не виправдала

18. Що , на Вашу думку, впливає на бажання навчатися закордоном?

- a) Краща освіта
- b) Дипломи, що визнаються у всьому світі
- c) Престижність
- d) Більша можливість вибору та самореалізації
- e) Інше _____

19. Чи погодилися б Ви поїхати на навчання закордон?

- a) Так
- b) Скоріше так
- c) Можливо
- d) Скоріше ні (переходьте до питання 21)
- e) Ні (переходьте до питання 21)

20. До якої країни Ви би хотіли поїхати навчатися? (можна обрати декілька варіантів)

- a) Німеччина
- b) Велика Британія
- c) Італія
- d) Франція
- e) Швеція
- f) Іспанія
- g) Польща
- h) Угорщина
- i) США
- j) Канада
- k) Ізраїль
- l) Росія
- m) Інше _____

21. Що мотивувало б особисто Вас поїхати на навчання закордон?

- a) Можливість отримати кращу освіта
- a) Дипломи, що визнаються у всьому світі
- b) Престижність
- c) Більша можливість вибору та самореалізації
- d) Поради друзів/родичів/знайомих
- e) Інше _____

22. Як Ви вважаєте, які наслідки має безвізовий режим для України?

- a) Позитивні
- b) Не має ніяких наслідків
- c) Негативні

23. Укажіть Вашу етнічну приналежність:

24. Чи вважаєте Ви себе патріотом України?

- a) Так
- b) Ні
- c) Важко відповісти

25. Укажіть Вашу стать

- a) Чоловіча
- b) Жіноча

26. Укажіть Ваш вік

27. Укажіть Ваш сімейний стан

- a) Неодружений/незаміжня
- b) У відносинах
- c) У громадському шлюбі
- d) Заручена(ий)
- e) Одружений/заміжня

28. Укажіть Ваш рівень освіти

- a) Неповна середня
- b) Середня
- c) Незакінчена вища/середня спеціальна
- d) Вища

29. У якій області України Ви проживаєте на даний момент?

30. Укажіть, у якому населеному пункті Ви проживаєте зараз?

- a) Село
- b) СМТ
- c) Місто до 10 тис. осіб
- d) Місто 10-50 тис осіб
- e) Місто 50-100 тис осіб
- f) Місто 100-500 тис осіб
- g) Більше 500 тис. осіб

31. У якій області України Ви проживали більшу частину свого дитинства?

32. Укажіть рівень Вашого матеріального становища:

- a) Ледь вистачає грошей на їжу;
- b) Вистачає на їжу, але покупка одягу інколи викликає труднощі;
- c) Вистачає на одяг, однак не можемо купити побутову техніку (холодильник, пральна машина);
- d) Можемо дозволити собі усе, окрім машини;
- e) Вистачає на усе, окрім покупок таких речей як дача або квартира;
- f) Не виникає фінансових труднощів.

Дякуємо за проходження анкети, Ваша думка дуже важлива для нас!